
Ludo Bettens en Eric Geerkens

**DE BETROKKENHEID VAN DE
COMMUNISTISCH AFGEVAARDIGDE
THÉO DEJACE BIJ DE PARTIJCEL
BENSBERG (1951-1961)**

Abstract

The commitment of the MP Théo Dejace to the Communist Party cell Bensberg, 1951-1961

This contribution uses a political fiction written by Théo Dejace, a Belgian communist MP, as a starting point. Through this story, Dejace outlines why he thinks it is essential to be involved in his neighbourhood and tells about the revival of a cell (the lowest structure in the Belgian Communist Party), called 'cellule Bensberg' (Liège). The first part reveals how fiction and biography are closely related, then gives some personal explanations of Dejace's decision to take in charge the local cell. This commitment has also to be seen in the context of the political decrease of the Belgian communism after WWII. The core of the text describes first the socioeconomic environment of the Bensberg cell. It then focusses on the membership recruitment and the various activities to support the Party but also to retain members. This allows the reader to approach the local communist culture from below.

De partijcel, mijn oogappel¹

Hoewel het niet altijd mogelijk is basiswerk te combineren met een bestuurlijke functie, deed het Joseph Paquot, afgevaardigde van de communistische partij, veel pijn dat de partij in zijn eigen woonbuurt niet actief was.

Wat heeft het voor nut afgevaardigde van de communistische partij te zijn zonder nauwe contacten te onderhouden met de stadswijk waar je ter wereld bent gekomen, dacht hij.

Dit werd nog duidelijker voelbaar toen hij secretaris van de federatie werd. Hij diende mensen van advies, gaf scholing, oefende zo nu en dan kritiek uit, maar in zijn eigen woonbuurt leefde de communistische partij niet of nauwelijks. Zijn plichtsgetrouwe moeder, ondanks haar 66 bewogen levensjaren en haar reumatische ledematen, gaf het startsignaal. Zij begon met de verkoop van aanvankelijk tien kranten, oplopend tot wel twintig kranten per week in de straat waar hij woonde en in de twee aangrenzende straten.

Men kan gerust zeggen dat het ontstaan van de partijcel haar verdienste is geweest, want de communistische partij kwam overal tot bloei waar zij haar kranten verspreidde. [...] Zo kwam het dat de communistische partij haar op-

1 Voor de Franse versie van het tekstfragment, zie bijlage 1.

wachting maakte in deze stadswijk, tot grote ergernis van de vroegere rexisten en van een enkele zogenoemde ‘rood brood-eter’ (een functionaris van de sociaaldemocratische partij), die de aanblik van onze affiches en kranten op aanplakborden en muren niet konden verdragen.

[...] Wij hebben verzuimd te vermelden dat de betreffende stadswijk al maanden een politiek secretaris had, die aangesteld was door het plaatselijk partijbestuur. Maar deze brave jongeman hield zich voornamelijk bezig met het innen van contributies en hij had de vervelende gewoonte zich niet altijd aan zijn afspraken te houden. Hij had geen zin in het maken van propaganda of actievoeren op straat, terwijl de partij juist naar wegen zocht om naar buiten te treden. [...] Hij diende dus te worden vervangen.

Joseph Paquot kon de plek van politiek secretaris echter niet innemen. [...] Een tweetal gebeurtenissen leidde tot een tijdelijke oplossing. Joseph Paquot huwde een jonge arbeidster en van de partij kreeg hij een andere functie erbij. Hij kreeg toestemming om gedurende een avond per week werk te verrichten voor zijn eigen partijcel. Het duurde niet lang of hij besteedde elk vrij moment overdag en 's avonds aan zijn geliefde taken, voor zover zijn tijdrovende functies als volksvertegenwoordiger en afgevaardigde van het Centraal Comité naar bijeenkomsten van de gewestelijke federaties dat toelieten. De partijcel werd zijn oogappel en vooral zijn vaste leerschool. Zij bood hem de gelegenheid zijn gebrek aan voortvarendheid, wat men hem nogal eens verweten had, te verbeteren en anderen te betrekken bij praktische actiedoelen en -middelen. Tegelijk kon hij op die manier een volksvertegenwoordiger zijn die dichtbij het volk stond en die aan de kiezer verantwoording aflegde. [...] Hij besloot tevens het werkterrein van de partijcel uit te breiden naar een echte arbeidersbuurt en ook naar het tramdepot, dat het grootste bedrijf was in het gebied van de cel. [...] Het is moeilijker om toegang tot een bedrijf te krijgen dan tot een stadswijk. En om die reden onderhoudt de partij nauwelijks contacten met de werkvloer van een bedrijf. [...]

Politieke fictie, geschreven door een kopstuk van de Belgische communistische partij, is een zeldzaamheid. Dit bijzondere manuscript, waarvan wij het autobiografisch karakter nog zullen staven, vormt het uitgangspunt voor een studie naar de loopbaan, nationaal en plaatselijk, van de politicus Théo Dejace (Luik 1906-aldaar 1989).² Dit artikel wil echter ook licht werpen op het functioneren van de

2 R. Hemmerijckx, 'Dejace, Théodore', *Nouvelle Biographie Nationale* 4 (1997) 98-103; P. Delforge en M. Hannotte, 'Dejace, Théodore (dit Théo)', *Encyclopédie du Mouvement wallon* 1 [Institut Jules Destrée] (Charleroi 2000) 426-427.

communistiche partij op microniveau. De cellule of cel was de allerkleinste organisatorische eenheid binnen de Kommunistische Partij van België of Parti Communiste de Belgique (KPB-PCB).³ Het verhaal speelt zich af in de regio Luik, destijds een bolwerk van het Belgisch communisme.

Om dit verhaal, geschreven in 1951, goed te kunnen begrijpen, dient het allereerst geplaatst te worden binnen het kader van de levensloop van de auteur. Zijn loopbaan ging gepaard met pijnlijke mislukkingen, wat in een biografie met een opsomming van de door hem beklede functies nauwelijks tot uitdrukking zou zijn gekomen. Vervolgens dient dit persoonlijke verhaal ingepast te worden in de naoorlogse geschiedenis van de KPB-PCB, een periode, die gekenmerkt werd door een sterke toename van het aantal leden en sympathisanten en vervolgens door een dito afname toen de Koude Oorlog begon.

Het geciteerde fragment beschrijft het ontstaan van de cel ‘André Bensberg’ te Burenville, een Luikse stadswijk, waarvoor Théo Dejace zich met hart en ziel inzette. Daar legde hij de grondslag voor zijn verkiezingsoverwinningen van bijna twee decennia lang. Het onderzoek naar deze partijcel – zijn leden en zijn activiteiten – laat zien hoe in een stadswijk of zelfs maar in enkele straten de gestage werving plaatsvond van communistische militanten en hoe een kleine kern, onder leiding van de enige Luikse communist die nog in het Belgisch parlement was overgebleven, zich staande wist te houden, terwijl de steun voor het communisme afbrokkelde.

Politieke fictie?

De verhalende tekst beslaat ongeveer 70 losse pagina’s⁴ die in een van de schriften met aantekeningen van Théo Dejace zijn teruggevonden.⁵

- 3 De KPB-PCB was georganiseerd in federaties (≈districten), afdelingen en cellen. Het partijbestuur werd gevormd door het Centraal Comité met het Politiek Bureau als uitvoerend orgaan.
- 4 Hoewel de tekst een samenhangend geheel vormt, heeft zij een dubbele paginanummering: het eerste deel, dat uit 41 losse pagina’s bestaat, eindigt met het relaas over de algemene vergadering van 21 mei 1951. Het tweede deel (met paginanummering 1 t/m 31) handelt over de presentatie van het actieplan en over de daaruit verkregen resultaten in de daaropvolgende twee maanden. Onze verwijzingen naar de tekst hebben daarom telkens betrekking op een specifiek tekstdeel. De aantekenschriften over de cel Bensberg zelf zijn genummerd van 1 t/m 4 en hebben een chronologisch verloop.
- 5 Het was Théo Dejace zelf die in de jaren 1984-1985 zijn archieven heeft toevertrouwd aan Michel Hannotte, de oprichter van het *Institut d’histoire ouvrière, économique et sociale* (IHOES) in Seraing (B). De verkrijging van deze archieven was van een grote symbolische betekenis voor de destijds net opgerichte archiefinstelling, want met een omvang van bijna 27 strekkende meter vormde zij het eerste echte archief van betekenis dat aan het IHOES werd overgedragen. Het zorgde als het ware voor het behoud en het voortbestaan van het instituut, dat sindsdien is uitgegroeid tot een van de

Bij de samenstelling van de omvangrijke inventaris van het fonds Dejace is een (helaas onvolledige) verzameling van vier schriften met aantekeningen over de cel A. Bensberg tevoorschijn gekomen. Het is geen ononderbroken chronologische reeks: het eerste schrift, getiteld *Cellule A. Bensberg (Th. Dejace)*, bestrijkt de periode van 21 mei tot eind september 1951; het tweede, getiteld *Bensberg 1954-1955*, en derde schrift, getiteld *Cellule Bensberg 3*, bestrijken samen de periode van 6 september 1954 tot en met 16 januari 1958; het vierde schrift tenslotte, getiteld *Cellule Bensberg – juillet 1960*, handelt over de activiteiten van de cel tussen 13 juli 1960 en 23 februari 1962. Alle vier de schriften zijn voornamelijk bedoeld om met de hand geschreven aantekeningen te maken van vergaderingen van de verschillende onderdelen van de cel (secretariaat, dagelijks bestuur, algemeen bestuur, actiecomités), aantekeningen over het werk, lijsten met namen van aanwezige militanten bij activiteiten of lijsten met inkomsten uit contributies van de verschillende leden. Er zitten ook verscheidene affiches en uitnodigingen voor activiteiten bij die los of ingeplakt toegevoegd zijn, evenals enkele briefwisselingen. Deze schriften werden, gelet op de uiteenlopende handschriften, door meerdere mensen bijgehouden (misschien door politiek secretarissen van de cel, zonder dat wij dat echter kunnen bevestigen). Het handschrift van Théo Dejace duikt regelmatig op. Het aan het begin van dit artikel weergegeven fragment valt aan hem toe te schrijven.

Al bij de eerste regels trekt dit verhaal de aandacht: de stijl waarin het is geschreven contrasteert met de overige aantekeningen in het schrift. Maar bovenal ontstaat al snel de indruk dat de hoofdpersoon in het verhaal, Joseph Paquot, en Théo Dejace overeenkomen.

Als we het fictieve leven van Joseph Paquot naast de biografie van Théo Dejace leggen, dan komen frappante overeenkomsten aan het licht die onze hypothese bevestigen. De naam van de hoofdpersoon is niet zomaar gekozen. De naam Paquot is in werkelijkheid de meisjesnaam van Lambertine, de moeder van Théo Dejace; Joseph is zijn tweede voornaam en was ook de roepnaam van zijn vader. De overeenkomsten tussen de twee gezinssituaties verdienen enige toelichting, want de situatie is nogal verwarrend: een vader die huisschilder van beroep was, die oprichter (en penningmeester) van een vakbond was en nog een broer die jong overleden was.⁶ Alhoewel Joseph Dejace in 1914 door de Duitsers werd gefusilleerd,⁷ wordt zijn naamgenoot in het verhaal (de vader van Joseph Paquot) opgevoerd als lid van de cel. Deze ongerijmdheid is echter maar schijn. In werkelijkheid gebruikt

belangrijkste centra voor niet-overheidsarchieven in België. IHOES wordt erkend door de Franse Gemeenschap van België (Federatie Wallonië-Brussel).

6 Léonard Dejace, een jongere broer van Théo, is omgekomen bij een luchtaanval op 26 juli 1942, IHOES, Fonds Théo Dejace, Biographie (privée), S1/D2-1.

7 CArCoB, CCP, 3024 (Th. Dejace), Biografie van Th. Dejace.

Lambertine Paquot en haar zonen Théo (rechts) en Léonard, omstreeks 1921. Collectie IHOES (Seraing). Fonds Théo Dejace.

de schrijver van het verhaal het woord 'vader' voor twee verschillende personen: de tweede, de arbeider, die actief was in het verzet, is waarschijnlijk Henri Saive, de tweede echtgenoot van Lambertine Paquot. Zonder twijfel is 'de plichtsgetrouwe moeder' evenals 'de toegewijde hoedster van het volk', waarvan sprake is in het verhaal, dezelfde persoon als de moeder van Théo Dejace. De informatie die ons over haar wordt verstrekt, is eveneens verwarrend: zij was in werkelijkheid penning-

meester van de door haar man opgerichte vakbond, en ondanks haar gevorderde leeftijd zorgde zij voor de verkoop van de krant *Le Drapeau Rouge* in haar woonbuurt en legde zij aldus, volgens de schrijver, de grondslag voor de cel. De beschrijving van haar persoon komt bijna woordelijk overeen met wat Théo Dejacé over zijn moeder schreef in zijn ongedateerde autobiografie (maar die opgesteld lijkt te zijn in 1961).⁸

Wat betreft de burgerlijke staat zijn zowel de hoofdpersoon in het verhaal als zijn voorbeeld in het echte leven beiden gescheiden voordat ze toetraden tot de partij. Vlak vóór de oprichting van de plaatselijke cel traden zij voor de tweede maal in het huwelijk met een 'veel jongere echtgenote' waarmee zij een kind kregen. Werkelijkheid en fictie vallen opnieuw samen: het is inderdaad zo dat de 44-jarige Théo Dejacé in 1950 hertrouwde met Héléne Noville, arbeidster in een tabaksfabriek, die 19 jaar jonger was dan hij. Op 18 februari 1951 wordt hun zoon Léonard geboren, die overlijdt op 14 maart.⁹ Dit drama wordt eveneens in het verhaal aangestipt.¹⁰

De loopbaan van de beide mannen vertoont eveneens opmerkelijke overeenkomsten. Evenals zijn fictieve alter ego vervulde Théo Dejacé de functies van volksvertegenwoordiger (van februari 1946 tot januari 1965), van secretaris van de Luikse federatie van de KBP-PCB (van februari 1949 tot december 1950), en van afgevaardigde in het Centraal Comité (tot september 1968). Net als Joseph Paquot werd hij geconfronteerd met een verandering van functie binnen de partij: voor het eerst in 1948, toen hij, tegen zijn wil, af moest zien van zijn functie bij het nationaal secretariaat van het Algemeen Belgisch Vakverbond - *Fédération Générale du Travail de Belgique* (ABVV-FGTB); vervolgens eind 1950, toen hij de leiding van de Luikse federatie van de KBP-PCB en ook zijn functie bij het Politiek Bureau moest opgeven voor de functie van fractieleider van de communisten in de Kamer van Afgevaardigden. In zijn brief van 22 oktober 1950 aan secretaris-generaal Edgar Lalmand legt Théo Dejacé zich bij dit besluit neer met het volgende verzoek:

Als ik de leiding krijg van de fractie, wil ik de partij vragen mij de mogelijkheid te bieden die functie naar behoren uit te oefenen, want ik wil vooral een goede volksvertegenwoordiger worden [...] en ik zou mij met de buurtcel willen bezighouden, die volkomen in verval is geraakt onder de laatste secretaris (bijvoorbeeld door mij toe te staan daar spreekuur te houden).¹¹

8 IHOES, Fonds Théo Dejacé, S1/D1, Pamflet 'Connaissons nos militants', [1961].

9 *Ibidem*, Biographie (privée), S1/D2-1, Overlijdensakte van Léonard Dejacé, 28 maart 1951.

10 'Cellule mon doux souci', deel 2, p. 10.

11 CArCoB, CCP, 3024 (Th. Dejacé), Th. Dejacé aan E. Lalmand, 22 oktober 1950.

Er zijn nog meer elementen in het verhaal die overeenkomen met de werkelijkheid. Er is sprake van een gebrek aan voortvarendheid bij Joseph Paquot. Dit is een verwijzing naar de weinig lovende uitlatingen van het partijbestuur over de activiteiten van Dejace als landelijk secretaris van de ABVV-FGTB en vervolgens als politiek secretaris van de Luikse federatie van de KBP-PCB. In een briefwisseling met Lalmand naar aanleiding van de tweede afwijzing die hij moest incasseren, kon Dejace zijn verbittering daarover niet verhullen:

Het lijkt wel of mijn tekortkomingen en mijn kwaliteiten tegen elkaar zijn weggestreept toen u besloot dat ik mij moest terugtrekken uit de FGTB. [...] er werd aangevoerd dat ik een pennenlikker zou zijn, dat ik mij zou verliezen in details en dat ik noch mijn eigen werk noch dat van anderen zou kunnen indelen.¹²

Hij volgt René Beelen op als hoofd van de Luikse federatie van de KPB-PCB. Deze beschrijft Dejace openlijk als 'te veel een theoreticus en te weinig praktisch', dat 'het hem ontbreekt aan ervaring op het gebied van de massastrijd', en dat hij 'onbekend is met de situatie in Luik'.¹³ De partijleiders wonden er geen doekjes om toen zij zijn Luiks mandaat introkken. Hun kritiek luidde als volgt:

[hij] leidt de federatie niet [...] hij beheerst zijn taken niet, hij verliest zich in details, is niet in staat het overzicht over de federatie te behouden [...] het ontbreekt Dejace aan voortvarendheid en hij is buitengewoon ruw in de omgang.¹⁴

Door het autobiografisch karakter krijgt het verhaal een toegevoegde waarde. Zo kan men tot de diep gekwetste geest van Théo Dejace doordringen en zijn visie op de ontwikkeling van de partij op lokaal niveau beter doorgronden. Bovendien laat het eerste aantekenschrift van de cel ons een min of meer informeel en subjectief verslag zien, dat meer duidelijkheid biedt dan de beknopte officiële verslagen. Het levert ons belangrijke informatie op over de gekozen strategie bij de heropleving van de cel Bensberg en over de rol die de afgevaardigde Dejace daarbij heeft gespeeld. In het voorbijgaan onthult hij ons ook zijn zienswijze op de politiek van de communistische partij.

12 *Ibidem*.

13 *Idem*, BP05, Politiek Bureau, 1 oktober 1949, p. 1-2.

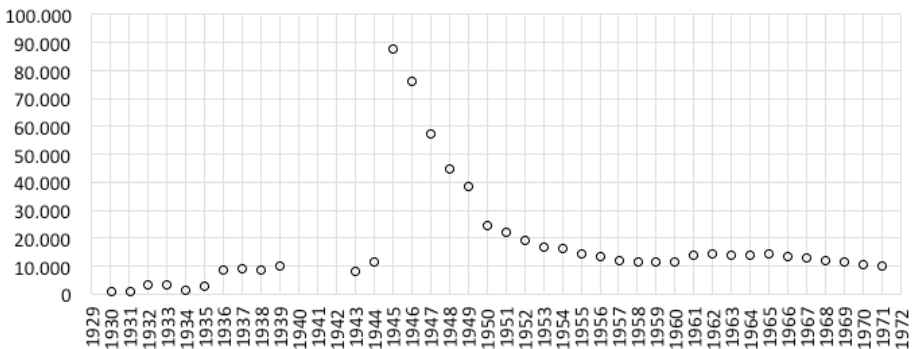
14 *Ibidem*, Politiek Bureau, 21 oktober 1950, p. 3-4.

Een tekst binnen zijn context: de Belgische communistische partij in de naoorlogse periode

De KPB-PCB kwam gelauwerd uit de Tweede Wereldoorlog tevoorschijn en mocht zich verheugen op veel sympathie van de publieke opinie. Dat had zij te danken aan haar rol in de verzetsbeweging, die zij met opoffering van mensenlevens tot een krachtige organisatie had gesmeed. De KPB-PCB werd ook wel de ‘partij van de gefusilleerden’ genoemd. Maar ook het respect voor het Rode Leger, dat een groot aandeel had in de nederlaag van het nationaalsocialisme, straalde af op de partij.

Haar ledental liet vervolgens een ongekende toename zien: na de bevrijding vertienvoudigde de partij haar ledental ten opzichte van de vooroorlogse periode. In 1945 vermeldde zij herhaaldelijk het magische getal van 100.000 leden, wat waarschijnlijk een overschatting was.

Grafiek 1 : Het ledental van de KPB-PCB van 1930 tot 1971

Bron: J. Gotovitch, 'Histoire du Parti Communiste de Belgique', *Courrier hebdomadaire du CRISP* 37 (1997) 1582, 36.

Bijgaande grafiek geeft in grote lijnen de context weer waarbinnen de vraagstelling van dit artikel past: binnen vijf jaar is het ledental met een factor vier afgenomen en in de tweede helft van de jaren 1950 is het weer terug op het niveau van vóór de Tweede Wereldoorlog.

De afname van het ledental ging gepaard met de ene verkiezingsnederlaag na de andere. Bij de verkiezingen van februari 1946, de eerste sinds 1939, verwierven de communisten 12,7 procent van de stemmen en 23 zetels in het parlement; dat

was ontegenzegglijk een vooruitgang ten opzichte van 1939, toen zij slechts 5,4 procent van de stemmen verwierven en negen zetels in het parlement, maar niet zoveel als zij hadden gehoopt. Ondanks het behaalde succes bleef de KBP-PCB, volgens Conway, op nationaal vlak een minderheidspartij. Weliswaar was die in Wallonië en meer specifiek in de industriebekkens van Luik en Henegouwen de grootste partij, maar zij had veel minder aanhangers in Vlaanderen.¹⁵ Bij de verkiezingen van 1949 verloor de partij meer dan 5 procentpunten; zij behaalde niet meer dan 7,5 procent van de stemmen. In 1950 verwierf zij slechts 4,8 procent van de stemmen en vervolgens viel zij terug naar 3,6 procent in 1954 en zelfs naar 1,9 procent in 1958.¹⁶

Nog een bewijs van verval is de achteruitgang van de oplagecijfers van de krant *Le Drapeau Rouge* van 62.000 exemplaren in 1946 naar 25.000 exemplaren aan het eind van 1949, waarvan slechts 70 procent daadwerkelijk werd verkocht.¹⁷

Het snelle verval van de communistische partij kwam door een combinatie van factoren waarvan het afzonderlijke gewicht zich nogal moeilijk laat bepalen.

De Belgische communisten slaagden er niet in om vanuit de verzetsbeweging – waarvan zij de sturende kracht vormden – een nieuwe macht of een nieuwe zuil binnen de Belgische maatschappij te vormen. Het land werd in snel tempo bevrijd, waarbij de verzetsbeweging een belangrijke rol heeft gespeeld, hetgeen door de geallieerden werd bevestigd.¹⁸ Spoedig keerde de Belgische regering uit Londen terug om meteen over te gaan tot de ontwapening van het verzet, omdat zij er weinig voor voelde de macht met het verzet te delen. In reactie daarop organiseerde het Onafhankelijkheidsfront - Front de l'Indépendance (OF-FI) een grote demonstratie in Brussel op 25 november 1944, die uit de hand liep. Daarbij vielen vier doden, omdat de demonstranten binnendrongen in de neutrale zone rondom het parlamentsgebouw. Het was tekenend dat de politie zich tegen de mensen uit het verzet keerde, nog geen drie maanden na de bevrijding van de hoofdstad. De KBP-PCB, die deze demonstratie had ondersteund, kwam er verzwakt uit tevoorschijn; haar ambitie om vanuit het OF-FI de basis te leggen voor een grote progressieve sociale beweging was mislukt.¹⁹

15 M. Conway, *Les chagrins de la Belgique: libération et reconstruction politique, 1944-1947* [CRISP] (Bruxelles 2015) 353.

16 M. Hotterbeex, *Les élections en Wallonie: 1919-1985* [Presses universitaires de Liège] (Luik 1990) 130.

17 J. Gotovitch, 'Histoire du Parti Communiste de Belgique', *Courrier Hebdomadaire du CRISP* 37 (1997) afl. 1582, 1-36, aldaar 32; N. Naif, 'Quelques bases pour l'étude de la presse du Parti Communiste de Belgique en général et du 'Drapeau Rouge' en particulier', in: J. Gotovitch en A. Morelli (dir.), *Presse communiste, presse radicale (1919-2000): passé, présent, avenir?* (Bruxelles/Aden 2007) 125, noot 283.

18 J. Gotovitch, *Du rouge au tricolore: les Communistes belges de 1939 à 1944: un aspect de l'histoire de la Résistance en Belgique* (Bruxelles/Labor 1992) 401.

19 *Ibidem*, 440-441; *idem*, 'Histoire du Parti Communiste de Belgique', 28; Conway, *Les chagrins de la Belgique*,

Théo Dejace (midden) tijdens een bijeenkomst van het Onafhankelijkheidsfront begin jaren 1950. Collectie IHOES (Seraing), Fonds Théo Dejace.

Al vóór de bevrijding ging de KBP-PCB op zoek naar nationaal respect. Zij wilde niet meer gestigmatiseerd worden als buitenlandse partij. Omdat zij een nationale partij wilde zijn, diende zij eveneens te aanvaarden dat zij lastige politieke verantwoordelijkheden kreeg, die leidden tot ontevredenheid onder het volk en onbegrip bij de achterban. Deze keuze was zeker bewust gemaakt, maar het was toch vooral een keuze van Belgische socialistten. Zo had een voormalige socialistische minister al in september 1944 bij het ‘oorlogsbureau’ van zijn partij ervoor gepleit, dat “de moeilijkste portefeuilles” aan de communisten zouden worden toegewezen.²⁰ Zij kregen dan ook de meest ondankbare portefeuilles, zoals Ravitaillering en Wederopbouw toegewezen.

Eenmaal aan de macht dienden de communistische ministers maatregelen uit te vaardigen die zeer impopulair waren bij de arbeidersklasse, zoals loonmatiging, en de mobilisatie van burgers voor de zogenoemde kolenslag, waartoe premier Van Acker in april 1945 had opgeroepen. Dit was de tweede poging bin-

286.

20 L.A. Bernardo y Garcia, *Le ventre des Belges. Une histoire alimentaire des temps d'occupation et de sortie de guerre (1914-1921 et 1939-1948)* [Archives générales du Royaume] (Bruxelles 2017) 306.

nen enkele maanden om de communisten zoegezegd te ontwapenen.²¹ Net als in Frankrijk gaven ook de Belgische communisten, toen zij aan de macht kwamen, prioriteit aan productievermeerdering. In mei 1946 nam minister Lalmand, tevens secretaris-generaal van de KBP-PCB, afstand van de stakers, wat tot veel onbegrip leidde.²² Hij streefde ernaar zijn partij neer te zetten als een partij die ministeriële verantwoordelijkheid kon dragen, zodat de KBP-PCB een factor van betekenis kon worden in de Belgische politiek. Daardoor smoorde hij echter elke ambitie om de sociale orde langs revolutionaire weg te veranderen. De afstand ten opzichte van zijn militante achterban, die na afloop van de oorlog uiterst strijdlustig was, werd groter en groter.²³

Onder zeer moeilijke omstandigheden was de KBP-PCB er tijdens de bezettingsjaren wonderwel in geslaagd de samenwerking met de – intussen ondergrondse – vakbonden nieuw leven in te blazen. De naoorlogse koerswijziging verhinderde echter dat de partij de vruchten kon plukken van deze samenwerking. De Syndicale Strijd Komités - Comités de Lutte Syndicale (SSK-CLS), die vlak na de Duitse invasie waren ontstaan en die de aanzet hadden gegeven tot de zogenoemde ‘staking der 100.000’ in mei 1941,²⁴ waren aan het einde van de oorlog opgegaan in het Belgisch Verbond van Eenheidsyndicaten - Confédération belge des Syndicats uniques (BVES-CBSU) onder leiding van Théo Dejace. Hieruit is het ABVV-FGTB voortgekomen, waarbij zich ook nog aansloten de leden van het voormalig Belgisch Vakverbond - Confédération Générale du Travail de Belgique (BVV-CGTB) en de Mouvement Syndicale Unifié (MSU) van André Renard. De BVV-CGTB bracht bij de fusie 47 procent van het ledental in, de BVES-CBSU 32 procent, de MSU 11 procent en de toekomstige Algemene Centrale der Openbare Diensten - Centrale Générale des Services Publics 10 procent. Bij deze fusie van bovenaf, die de organisaties van verschillende beroepsgroepen onder één nationale koepel bracht, kregen de communisten in eerste instantie twee van de zeven secretarisposten toebedeeld, waarvan er één werd toegekend aan Théo Dejace. Helaas kon de KBP-PCB geen beroep doen op ervaren mensen, zoals de vakbondskaders vóór de oorlog, die wel wisten hoe om te gaan met de administratieve taken die het vakbondswerk met zich meebracht. Zo is het gekomen dat de KBP-PCB

21 A. Thomas, ‘Une telle indifférence’: la présence communiste dans les entreprises belges de l’après-guerre (1945-1948) [Université de Liège] (Luik 2015) 101; G. Coppieters, *L’état, un mauvais industriel? De strijd om het steenkoolbeleid, 1901-1951* [Doctoraatsverhandeling in geschiedenis VUB] (Brussel 2017) 353.

22 Conway, *Les chagrins de la Belgique*, 426.

23 *Ibidem*, 292-293.

24 R. Hemmerijckx, *Van verzet tot koude oorlog: 1940-1949: machtsstrijd om het ABVV* [VUB-Press-Amsab] (Brussel/Gent 2003) 88-98; D. Luyten, ‘Stakingen in België en Nederland, 1940-1941’, *CHTP/BEG* 15 (januari 2005) 149-175.

haar kaders, geïsoleerd van de arbeiders, geleidelijk zag bezwijken onder de druk van een enorme administratieve last die hun werd opgelegd, aldus een getuigenis van de algemeen secretaris van de ABVV-FGTB, Louis Major.²⁵ De communisten maakten daardoor de weg vrij voor André Renard, die kans zag de vakbonden nieuw leven in te blazen.²⁶ Binnen de ABVV-FGTB kwamen de communisten vanaf eind 1945 in de marge terecht.²⁷ Weliswaar waren in de metaalsector en de mijnbouw de communisten in de meerderheid, maar de fusies op sectorniveau kwamen slechts met moeite van de grond, waardoor de communisten er niet in slaagden hun stempel op de ontwikkeling van de vakbonden te zetten.²⁸

In januari 1948, toen de spanningen rondom de Koude Oorlog de ABVV-FGTB de mogelijkheid boden zich te ontdoen van communisten in bestuurlijke functies, zette het Politiek Bureau van de partij Théo Dejace, de laatste communistische nationaal secretaris van de ABVV-FGTB, onder druk om af te treden. Daarmee verloor de KBP-PCB haar toch al bescheiden plekje binnen de verzuilde Belgische maatschappij.

De betrekkingen van de KBP-PCB met haar militante achterban

In een analyse die de secretaris-generaal van de KBP-PCB, Lalmand maakte van de verkiezingsnederlaag in 1949 legde hij vooral de nadruk op de afstand tussen de partij en haar achterban: 'Onze verkiezingsnederlaag vestigt onze aandacht op het zwakste punt van de partij: het beperkte contact met de massa. Die zwakte verklaart voor een groot deel ook de overige oorzaken van de nederlaag'.²⁹ Deze vaststelling zou tot het keerpunt in de jaren 1950 nog regelmatig aangehaald worden.³⁰

Om de betrekkingen met de achterban te versterken, kon de KBP-PCB in theorie rekenen op twee onderdelen: de massaorganisaties, zoals organisaties van de arbeidersbeweging (voornamelijk vakbonden en ziekenfondsen), en haar eigen basisorganisaties, zoals de partijcellen.

25 Gotovitch, *Du rouge au tricolore*, 456.

26 Thomas, 'Une telle indifférence', 286, 290.

27 Conway, *Les chagrins de la Belgique*, 424.

28 Hemmerijckx, *Van verzet tot koude oorlog*, 402.

29 CARCoB, BP05, Politiek Bureau, 28 juni 1949, p. 3.

30 *Idem*, BP13, B. van Hoorick, 'Rapport d'organisation', in een bijlage aan het Politiek Bureau, 7 november 1953, p. 2.

De massaorganisaties

Tot de factoren die een mogelijke verklaring zouden kunnen geven voor de onmacht van de KBP-PCB om het aura te behouden dat haar bij de bevrijding omringde, behoren de zwakke organisatiestructuren en de daarmee samenhangende onmacht om haar leden en sympathisanten in te lijven in de organisatie. Er was een tekort aan kaderpersoneel en een duidelijke organisatiestructuur ontbrak.

Het kader van de KBP-PCB was gedecimeerd door de golf van arrestaties die de partij had getroffen in 1943.³¹ Bovendien beschikte de partij niet over ervaren mensen die vertrouwd waren met de administratieve afhandeling van de dienstpakketten, waar de leden van de vooroorlogse vakbonden aanspraak op konden maken.

De partij ontbeerde een continue toestroom van leden vanuit de Belgische samenleving, zoals dat bij sociaal-christelijke en vooral socialistische zuilen gebruikelijk was. De vooroorlogse Belgische maatschappij was sterk verzuild, vooral door toedoen van de 'veelvoudige werking' van de socialistische zuil: wie toetrad tot een vakbond of coöperatie kreeg, naast een pakket van allerlei diensten, automatisch het lidmaatschap van de Belgische Werklieden Partij – Parti Ouvrier Belge erbij. Sinds 1949 werd de *Action commune* weer nieuw leven ingeblazen, waarin de partij, de ziekenfondsen, de vakbonden en de coöperaties zich verenigden in de oppositie tegen de terugkeer van koning Leopold III. De KBP-PCB kon niet bogen op een dergelijk dicht netwerk van organisaties die elkaar ondersteunden.

• De communistische banden met de vakbeweging

Naast de deelname aan het bestuur van de ABVV-FGTB gaf ook de positie van de KBP-PCB ten opzichte van de vakbonden veel problemen. Nog vóór maart 1947 werd de keuze gemaakt om de nadruk te gaan leggen op politieke taken. Dat had al direct tot gevolg dat de schaarse partijleden met vakbondservaring politieke functies gingen invullen. Om die reden slaagde de partij er niet in een nieuw kader van leidinggevenden te vormen of zelfs maar de basis van de Syndicale Strijd Komités (SSK-CLS) uit te breiden. Die keuze leidde tot een nieuwe verdeling van functies: zoals Dejace het beschrijft '[de partijleider] stelde zich na rijp beraad op het standpunt dat hij zich niet wilde bemoeien met de aanpak van de vakbonden'.³² Uit deze houding kwam een desinteresse voor het eigenlijke vakbondswerk voort, die uitmondde in een gebrek aan betrokkenheid bij cao-onderhandelingen. Pas toen de partij in de oppositie terugkeerde, veranderde zij haar politieke koers ten aanzien van de vakbeweging radicaal. Zij uitte vooral bijtende kritiek op de sociaal-

31 Gotovitch, *Du rouge au tricolore*, 294 e.v.

32 CArCoB, CC35, 'Discussion rapport Lalmand, intervention Th. Dejace', januari 1950.

democratische vakbondsmensen, een omwenteling die de vakbondsachterban van de partij in verwarring achterliet.³³

- De communistische banden met de ziekenfondsen³⁴

Alhoewel de BVES-CBSU nooit verantwoordelijk is geweest voor de uitbetaling van werkloosheidsuitkeringen³⁵ profileerden de communisten zich meer in het stelsel van ziekenfondsen of mutualiteiten. Vanaf 1949 hamerde Lalmand op de voordelen die samenwerking met de ziekenfondsen zou kunnen opleveren;³⁶ hij sprak van 25.000 leden die waren ingeschreven bij door de communisten gecontroleerde betaalkassen, waarvan 4.000 bij de Ateliers de Constructions Électriques de Charleroi (ACEC). Een latere optelling, die nauwkeuriger was, maakte melding van 18.350 leden.³⁷ Die betaalkassen, zoals *De Eenheid* in Grammont en *Le Devoir* in Luik, zijn allemaal voortgekomen uit de Landsbond van de Neutrale Ziekenfondsen – Union Nationale des Mutualités Neutres.

De ziekenfondsen boden niet alleen de mogelijkheid van ‘rechtstreekse contacten met alle lagen van de werkende klassen’ (het innen van contributies, het sturen van kinderen naar vakantiecampen, pensioenen aanvragen voor de leden, het organiseren van uitstapjes voor gepensioneerden, etcetera), maar zij regelden ook de aanstelling in vaste dienst van bezoldigde communistische medewerkers, die onder werktijd organisatiewerkzaamheden mochten verrichten voor de partij; dit financieel argument was van niet weinig belang voor een partij die tegelijk met zijn kiezers ook een groot deel van zijn parlementaire inkomsten was kwijtgeraakt.

- De overige massaorganisaties

Vóór het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog ging het hierbij vooral om rode hulporganisaties als *Secours Rouge International*, *Secours Ouvrier International* en *l’Internationale Syndicale Rouge*.³⁸ Na de bevrijding kwamen nieuwe organisaties op gang, zoals de Belgische Unie voor de Verdediging van de Vrede – *Union Belge pour la Défense de la Paix* (BUVV-UBDP),³⁹ de Vrouwenvereniging voor

33 Thomas, ‘*Une telle indifférence*’, 286-287.

34 De Belgische mutualiteiten of ziekenfondsen zijn min of meer vergelijkbaar met de (vroegere) Nederlandse ziekenfondsen met dit verschil dat de mutualiteiten ook verantwoordelijk zijn voor uitkeringen in geval van arbeidsongeschiktheid.

35 CArCoB, BP05, Politiek Bureau, 25 maart 1949, ‘*Rapport Bertrand Entreprises*’, p. 2.

36 *Idem*, BP06, *Pour gagner la bataille de la paix, élever l’organisation du Parti au niveau des tâches politiques*, p. 10.

37 *Idem*, BP12, Politiek Bureau, 22 augustus 1953, Bijlage: ‘*Activités développées par les mutuelles dont la direction est assurée par les communistes*’, p. 3.

38 J. Gotovitch, *Du communisme et des communistes en Belgique. Approches critiques* (Bruxelles/Aden 2012) 59-69.

39 A. Deprez, *L’union belge pour la défense de la paix et son impact: Liège 1948-1969* [Université de Liège] (Luik 1988).

de Vrede – Rassemblement des Femmes pour la Paix (VVV-RFP), de Vriendschapsvereniging België-Sovjet-Unie – Amitiés Belgo-Soviétiques, de Volksjeugd van België – Jeunesse populaire de Belgique,⁴⁰ de Pioniers (een communistische jongerenbeweging), het Onafhankelijkheidsfront, de Politieke Gevangenen – Prisonniers Politiques, en ten slotte het Onafhankelijk Verbond van Gepensioneerden – Confédération Indépendante des Pensionnés. De genoemde organisaties hadden als gemeenschappelijk kenmerk dat ze ook niet-communisten toelieten en zich niet uitsluitend achter de communistische vlag schaarden. Ze opereerden als ‘onderzeeërs’ in de burgermaatschappij om op die manier ondersteuning buiten de partij te zoeken, met name voor de vredesbeweging.

De bijeenkomsten van de actiegroepen

Direct na de verkiezingsnederlaag van 1949 werd op verzoek van het partijbestuur een analyse gemaakt, waaruit bleek dat het verlies te wijten was aan het ontbreken van rechtstreekse contacten met de massa. Op grond daarvan verlegde de partij de aandacht naar de arbeider, wat resulteerde in een plan om naast de cellen in de stadswijken ook binnen de verschillende bedrijven kleine cellen op te richten. De aandacht van de partij verplaatste zich van de stadswijk naar de werkvloer. De term *cellule*, die vroeger veelvuldig voor deze actiegroepen werd gebruikt, kwam in de statuten van 1948 niet voor, wel de term *groupe*. In 1951 werd *cellule* alsnog in de statuten opgenomen.⁴¹

Ook al werd voortaan voorrang gegeven aan cellen binnen de verschillende bedrijven, toch werden de cellen in de stadswijken daarom niet verwaarloosd. Volgens de statuten van 1951 hadden deze laatste tot taak:

- a. voorbereiding, organisatie en uitvoering van massa-acties; b. systematische ledenwerving en politieke scholing van hun leden; c. contacten leggen met niet-communistische werknemers en hun organisaties en de realisatie van gezamenlijke acties.

40 S. Antoine, *La Jeunesse Communiste de Belgique (1969-1989): étude des transactions symboliques chez les militants des années septante et quatre-vingt* [Université catholique de Louvain] (Louvain-la-Neuve 2009); A. Verheylewegen, *A la croisée d'un héritage multiple... les jeunes communistes bruxellois au début des années septante* [Université libre de Bruxelles] (Bruxelles 2013); F. Lombardo, *La Régionale liégeoise de la Jeunesse communiste de Belgique (1968-1978)* [Université de Liège] (Luik 2017).

41 *Statuts du parti communiste de Belgique* [Parti communiste de Belgique] (Brussel 1948) artikel 13 t/m 18; *Statuts du Parti Communiste de Belgique [X^e congrès national, 23, 24, 25, 26 mars 1951 à Bruxelles]* [Parti communiste de Belgique] (Brussel 1951) artikel 17 t/m 20; CArCoB, CC35, 'Discussion rapport Lalmand, intervention B. van Hoorick', januari 1950.

In een partijprogram van januari 1950, uitgebracht door het centraal comité, wordt aanbevolen de grootte van de cellen te beperken en worden hun taken als volgt gepreciseerd:

Om de kameraden die deel uitmaken van de cellen de mogelijkheid te bieden zich volledig op het volk te richten, is het noodzakelijk dat het werkerterrein van de cel ingeperkt wordt opdat onze militanten het volk ook echt leren kennen, met haar meelevend, echt in contact komen met haar. Om die reden dienen er dus per stadswijk cellen te komen, per straat of zelfs per huizenblok. [...] het organiseren van een petitie om de drinkwatervoorziening te verbeteren, alsmede verbeteringen van rioleringen en bestratingen; het organiseren van een cel ter bescherming van huurders, etc. [...] de cel als logisch gevolg van de gerealiseerde actie.⁴²

Een balans van de werkzaamheden van de plaatselijke cellen, een jaar later opgemaakt, geeft een minder gunstig beeld. Hun activiteiten reikten niet verder dan ‘contributie-inningen, krantenverkoop, het kalken van leuzen en het plakken van affiches op muren’; sommige cellen kregen het verwijt geen contacten aangeknoopt te hebben met de bedrijven binnen hun gebied.⁴³ Hierna zullen wij de activiteiten van de cel van Théo Dejace aan een nader onderzoek onderwerpen. Werden de beoogde doelen gehaald? Was de kritiek terecht?

Théo Dejace en de partijcel André Bensberg

Naast het plaatsen van de cel Bensberg binnen de context van tijd en plaats is het doel van dit artikel een beschrijving te geven van alle betrokkenen bij deze actiegroep, alsmede van de activiteiten die er hebben plaatsgevonden tussen 1951 en 1961.

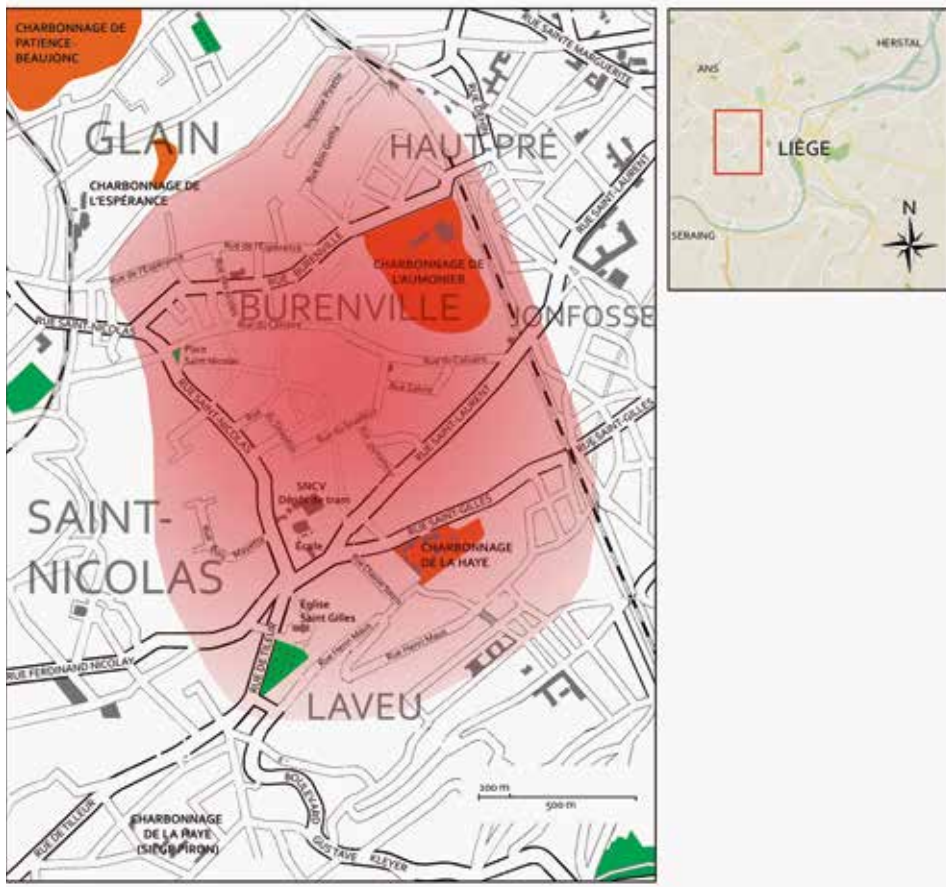
De cel André Bensberg van de Communistische Partij in de context van tijd en plaats

In een brochure, uitgegeven ter ere van de familie van Marguerite Renwa, verzetslieden uit Burenville, schrijft Théo Dejace dat ‘de cel André Bensberg van de Communistische Partij al jaren voor de oorlog van 40-45 onder een andere naam

42 *Ibidem*, *Pour élever le Parti au niveau des tâches et des responsabilités qui lui incombent. Les décisions du Comité central des 14 et 15 janvier 1950*, p. 9.

43 *Idem*, BP07, ‘Situation de l’organisation du Parti au 30 juin 1951’ [rapport B. van Hoorick], p. 4-5.

bestond in de wijken Burenville, Saint-Gilles, Laveu en Saint-Nicolas;⁴⁴ een gestencild tijdschrift, uitgebracht door Théo Dejace in augustus 1974, draagt als titel 'De cel André Bensberg van de Communistische Partij (St.-Gilles-Calvaire-Burenville) spreekt al 30 jaar tot u'. In beide gevallen lijkt het erop dat de actiegroep allang bestond voordat Théo Dejace erbij betrokken raakte. De naam van de cel verwijst naar een Luikse onderwijzer en verzetsman, André Bensberg (geboren 31 mei 1903), die in oktober 1943 door de Duitsers gearresteerd werd en in januari 1945 is overleden in het concentratiekamp Gross-Rosen in Polen. De cel schijnt actief te zijn geweest tot 1982.

Plattegrond Burenville.

44 Parents qui vous souciez de l'avenir de vos enfants... ceci vous intéresse! (z.pl.z.d.) 4e band; En Burenville, la famille Renwa (z.pl.z.d.) [19 p.].

Tramdepot van de Société nationale des chemins de fer vicinaux, gelegen aan de Rue Saint-Nicolas in Luik, z.d. [jaren 1950]. Collectie Musée des Transports en commun de Wallonie, Luik.

Gelegen op de westelijke hellingen van de stad Luik bestreek het werkterrein van de cel Bensberg een omvangrijk gebied: het kerngebied bevond zich binnen de stratengordel van de Rue du Snapeux, de Rue du Calvaire, en de Rue Dieudonné Salme. In het noorden strekte het gebied zich uit tot de stadswijk Burenville, die weer grensde aan de stadswijk Sainte-Marguerite. In het zuiden bestreek het gebied de hele Rue Saint-Gilles, het eerste kwart van de Rue Saint-Nicolas en de helft van de Rue de Tilleur, evenals het voorplein van Saint-Gilles, dat op het kruispunt lag van deze drie hoofdstraten.

Het kerngebied vormde echter de werkelijke ruggengraat van de cel: in dat gebied woonde het merendeel van de actieve leden. Théo Dejace zelf was afkomstig uit de stadswijk Calvaire en woonde in de Rue Dieudonné Salme op huisnummer 41, waarna hij in de zomer van 1961 verhuisde naar de Rue du Snapeux 21. Op dit adres werd in januari 1962 het nieuwe kantoor van de cel feestelijk geopend. De moeder van Dejace, Lambertine Saive-Paquot en haar zus, de weduwe Dechamps, betrokken samen een huis in de Rue du Calvaire 67, dat plaatselijk bekend stond als *Chez Ma Tante* en waar voorheen talrijke vergaderingen werden gehouden. De plattegrond op p.257 geeft het gebied van de cel Bensberg weer aan het begin van de jaren 1960 van de vorige eeuw.

Gedurende de onderzochte periode kende dit gebied maar een paar ondernemingen: behalve het tramdepot van de Nationale Maatschappij voor Buurtspoorwegen – Société National des Chemins de Fer Vicinaux (NMVB-SNCV), gevestigd

in de Rue Saint-Nicolas, bestond er alleen nog maar het atelier van Scuvée, een kleine gieterij van non-ferrometalen, gevestigd op de huisnummers 56-62 in de Rue du Calvaire. Slechts enkele huizenblokken daarvandaan bevond zich de stadswijk Jonfosse, waar de ateliers van Jaspar ondergebracht waren, een befaamde fabrikant van liften en heftoestellen.

Evenals in de meeste andere stadswijken van de Luikse agglomeratie was de steenkolenindustrie dichtbij de woonbuurten gevestigd. Zo bevonden zich drie mijnsites binnen het bereik van de cel Bensberg (de steenkolenmijnen van *La Haye*, *l'Aumônier*, en *l'Espérance*). De actieradius van de cel ging soms over zijn grenzen heen om zich te verbinden met arbeiders van bedrijven uit andere stadswijken, zoals de sigarenfabriek TAF, waar de echtgenote van Dejace werkzaam was.

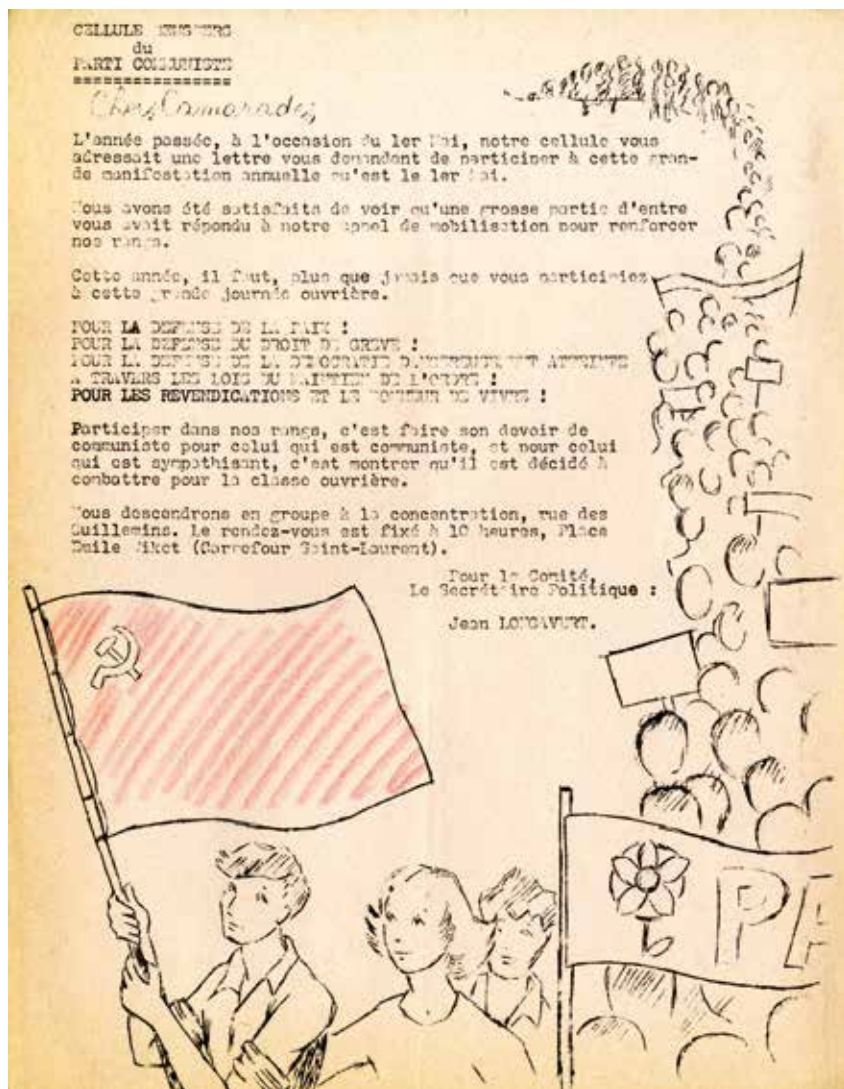
Een groot deel van de activiteiten van de cel Bensberg wordt beïnvloed door het ruimtelijk kader waarbinnen ze plaatsvonden.

De samenstelling van de cel

Om de werkwijze van Dejace binnen de cel van zijn woonbuurt beter te kunnen begrijpen, moeten wij terug in het verhaal duiken dat hij over zijn werkzaamheden in de eerste maanden heeft geschreven. Het was een krachteloze actiegroep met slechts enkele actieve leden die hij in de lente van 1951 overnam. Het werd al snel duidelijk dat de politiek secretaris vervangen diende te worden. Die functie werd tijdelijk ingevuld door Hélène Noville onder de strenge leiding van haar man (die officieel belast was met de propaganda). De heropleving van de cel kwam op gang door de bedrijfsfel in het tramdepot te versterken. Twee maanden na de komst van Dejace bestond het comité Bensberg uit 14 personen en telde de cel ongeveer 30 betalende leden. Zij overkoepelde een tweede bedrijfsfel binnen de sigarenfabriek TAF in Outremeuse, twee actiecomités op het gebied van vrede en vrouwenemancipatie en nog twee groepen voor hulp aan oorlogsslachtoffers. In 1951 splitste de cel zich in vier afzonderlijke groepen die onder leiding van trouwe aanhangers kwamen te staan:⁴⁵ Burenville, Calvaire, Saint-Gilles, en de Buurtramwegen; in 1954 breidde zij zich uit tot in het centrum van de stad en kreeg toen een andere naam (Bensberg-Centre).

Om de cel nieuw leven in te blazen, werden diverse methoden gebruikt ter versterking van de discipline: een goede taakverdeling en continue voortgangscntrole, regelmatige rapportage van gemaakte fouten bij de uitoefening van die taken, het ten volle benutten van de capaciteiten, hoe gering ook, van de militanten en het bevorderen van hun zelfstandigheid. Dit was een ononderbroken proces

45 Over de betekenis van de groepen, zie: *Guide du militant*, november 1952, p. 14.

Pamflet van de cel André Bensberg met een oproep deel te nemen aan de 1 Mei-manifestaties van (vermoedelijk) 1963. Collectie IHOES (Seraing), Fonds (verzameling) Théo Dejace.

(zelfs in vakantietijd) en er was vooral een controle op ieders aanwezigheid bij elke activiteit van de cel.

Aangezien de aantekenschriften over de cel Bensberg niet volledig zijn, is het niet eenvoudig om het personeelsverloop te achterhalen. Op de post van politiek secretaris zaten achtereenvolgens: Lucien Nique, Théo Dejace, André Sullon, Louis Rorive, Charles Collignon, Bela Maier, en Jean Longavert.

Alhoewel het vrijwel onmogelijk is net zo'n overzicht te schetsen van de overige functies binnen het comité, mogen wij de familie Dejace gerust op de voorgrond zetten. Deze familie heeft een stempel op het comité gedrukt: Théo Dejace en Hélène Noville vervulden vrijwel ononderbroken de functie van respectievelijk propaganda verantwoordelijke en penningmeester. Lambertine Saive en haar man Henri vervulden diverse functies met betrekking tot de pers (verspreiding, penningmeester...); en zelfs Yvonne Dejace, nog maar een jong volwassene, werd ingeschakeld bij prijsuitreikingen. Dit is een ruwe schets van de persoonlijke betrokkenheid van de familie Dejace bij het reilen en zeilen van de cel, waarvan Théo Dejace in feite de leiding had.

Het aantal leden laat een opgaande lijn zien, hoewel weinig spectaculair; de werving van ieder afzonderlijk lid lijkt moeizaam te verlopen. De ledenlijsten van 24 maart 1955 en 30 september 1956 vermelden ongeveer 50 betalende leden voor de cel Bensberg.⁴⁶ In augustus 1961 telde de cel 60 leden, maar het gemiddelde aantal leden schommelde rond de 63 personen, wat een kleine verdubbeling was ten opzichte van tien jaar eerder.⁴⁷

De actiemiddelen

Het onderwerp financiën komt regelmatig voor in de aantekenschriften van de cel Bensberg. Er zijn ontelbare lijsten met de opbrengsten van collectes. De inkomsten waren voornamelijk afkomstig van ledenkaarten, contributiezegels, en de verkoop van kranten. De opbrengsten kwamen ten goede aan de partijkas en de kas van de krant *Le Drapeau Rouge*.

Daarenboven was elke cel verplicht een vast bedrag in een fonds te storten, het zogenoemde Miljoenenfonds, ook wel Strijdfonds of Verkiezingsfonds geheten. Het ingezamelde geld werd in zijn geheel aan de partij overgedragen, die 20 procent toebedeelde aan de gewestelijke federaties en 10 procent aan de cel. Keer op keer bedacht de cel Bensberg een nieuw doel om naar te streven. Ze boorde heel inventief nieuwe bronnen aan om extra inkomsten te verwerven: behalve uit de gebruikelijke verkoop van kaarten, brochures, insignes, etcetera, betrok zij ook inkomsten uit haar boekwinkel, uit de verkoop van door de leden zelfgemaakte artikelen, zoals zijden bloemen, en zelfs uit de verkoop van steenkool (de afzet van elke ton steenkool bracht 70 Belgische franken op). Geldinzamelingen speelden een niet weg te denken rol bij welke activiteit dan ook (vergaderingen, volksraadplegingen, de distributie van gratis kranten, etc.), terwijl er ook collectebussen werden geplaatst bij militanten en sympathisanten aan huis. Die gedrevenheid werd

46 IHOES, Dejace, Cahier Bensberg 2, en *ibidem*, Cahier 'Fédération liégeoise n°7'.

47 *Ibidem*, Fédération liégeoise du Parti communiste. Situation août 1961.

extra aangespoord door wedstrijden te organiseren tussen de verschillende cellen op gewestelijk en zelfs nationaal niveau, waarbij de cel Bensberg zich regelmatig wist te kwalificeren als één van de beste teams van de federatie Luik.⁴⁸

De uitgaven van de cel waren zeer gering: de voornaamste kosten bestonden uit de aankoop van kranten die vervolgens gratis werden uitgedeeld, alsmede de kosten die gemaakt werden voor de traditionele eindejaarsviering. Over de hele periode die de aantekenschriften van de cel Bensberg bestrijken, is het kassaldo steeds positief.

De acties van de cel Bensberg

Het actieprogramma van de cellen werd voorgeschreven door het partijbestuur (zie hierboven). De cel Bensberg kon zich daar niet aan onttrekken.

Haar acties volgden de voorschriften van de algemene vergadering en golden voor de duur van een of meerdere maanden. De voortgang werd regelmatig gecontroleerd en op dat punt viel er niets op de cel Bensberg aan te merken. Die wijze van functioneren was klaarblijkelijk niet gangbaar aan het begin van de jaren 1950, getuige de inhoud van een rapport over de situatie van de cellen, dat was gericht aan het Politiek Bureau.⁴⁹

Het eerste actieprogramma bevatte zes hoofdlijnen: het houden van een volksraadpleging voor een vredesverdrag; verzet tegen de Duitse herbewapening; verzet tegen verlenging van de dienstplicht tot 24 maanden en protest tegen de oorlog in Korea; afschaffing van de korting van 10 procent op het loon van vrouwelijk personeel, hulp aan de Koreaanse kinderen; het ondersteunen van de sociale eisen van de zogenoemde *tramwaymen*, en tot slot de bescherming van de detailhandel. Later zullen wij nog in detail terugkomen op de inhoud van deze acties, maar we kunnen nu al enkele conclusies trekken: de helft van het actieprogramma draait om vredesvraagstukken (een essentieel thema voor de partij die, ten tijde van de Koude Oorlog, een geruststellend beeld probeerde te schetsen van de Sovjet-Unie). Vervolgens is er sprake van een bereidwilligheid om looneisen te stellen die de partij van een hechtere aanhang onder het volk zou verzekeren, en die vooral ook paste binnen de stadswijk waar de cel vaste voet aan de grond had gekregen (de *tramwaymen*, de detailhandel). Zoals in het verhaal wordt aangestipt, werd voor elk programmaonderdeel een partijlid verantwoordelijk gemaakt. Met hem/haar kwam Joseph Paquot/Théo DeJace in een speciale vergadering bijeen om de uitvoering van het plan tot in detail te bespreken.⁵⁰ Het plan ging in op organisatorische

48 *Ibidem*, Cahier Bensberg 3, AG, 11 mei 1956.

49 CArCoB, BP07, Rapport aan het Politiek Bureau over de situatie van de Cellen, oktober 1951, p. 4.

50 'Cellule, mon doux souci', deel 2, p. 5.

vragen, op financiële aspecten, administratie en propaganda: volgens Théo Dejace ging het hier om een ‘verdedigingsmechanisme’, zoals hij het zelf noemde;⁵¹ men mag hieruit redelijkerwijs concluderen dat Dejace na twee eerdere tegenslagen in zijn loopbaan wilde bewijzen dat hij de cel Bensberg volstrekt foutloos kon leiden.

In de loop van de tijd werden de actieprogramma’s gevarieerder van inhoud en ontstond er een vermenging met andere taken. Een korte opsomming van het geheel aan acties dat wij aantreffen in de aantekenschriften van de cel Bensberg geeft aanleiding tot een onderverdeling in drie hoofdzaken, die zeker niet volledig afgebakend zijn: scholing en propaganda, protestacties, en ontspanning.

1. Scholing en propaganda

De cel Bensberg spreidde op dit gebied een grote activiteit ten toon. Men besteedde bijzonder veel aandacht aan de verspreiding van partijpublicaties. Bovenaan stond natuurlijk de krant *Le Drapeau Rouge*, het persorgaan van de KBP-PCB, en haar weekblad editie. Deze krant zorgde niet alleen voor de verspreiding van de ideologie, die aan de basis lag van de ontwikkeling van de cel, maar probeerde ook de overheersende anti-Sovjet denkbeelden te ontzenuwen die door de rest van de Belgische pers werden uitgedragen. De artikelen gaven binnen de cellen ook stof tot de nodige discussies, wat de ideologische bagage van de militanten en hun discussievaardigheden ten goede kwam. De activiteiten van de cel werden regelmatig in het blad aangekondigd en zo nu en dan verscheen er een kort verslag van.⁵²

Terwijl de cel eind 1950 slechts één verkoper telde, waren er begin mei 1951 al vier verkopers. Iedere verkoper nam een aantal straten voor zijn rekening. Men ging van deur tot deur of ging op een strategische plek staan, waar fabrieksarbeiders langskwamen. De resultaten waren zeer overtuigend: een maand nadat men was begonnen met de uitvoering van het plan werden de verwachte resultaten al met 25 procent overtroffen. Begin juli 1951 was het aantal verkochte nummers van *Le Drapeau Rouge Dimanche* gestegen tot 100 (tegen 20 nummers eind 1950).⁵³ Vanaf eind 1955 besloot de cel op eigen kosten elke maand 1.000 kranten gratis te verspreiden (*Le Drapeau Rouge* en/of *La Liberté*, de propagandakrant van de Luikse federatie), met het doel vooral ‘juist de arbeidershuizen (en met name die van de socialisten die het makkelijkste over te halen zijn)’ te bereiken.⁵⁴

51 *Ibidem*, p. 6.

52 Zie ook: *Le Drapeau Rouge*, 6 januari 1954, p. 2.

53 IHOES, Dejace, Cahier Bensberg 1, Balans op 8 juli 1951.

54 *Ibidem*, Cahier Bensberg 3, Proces-verbaal van 7 december 1955.

vergadering van mei 1951.⁵⁵ Het IHOES bewaart vijf nummers van dit blad, gepubliceerd tussen januari 1952 en april 1955. Het betreft enkele gestencilde blaadjes met een summiere opmaak, die blijkbaar onregelmatig werden uitgegeven. Théo Dejace fungeerde nu eens als eindredacteur en dan weer als uitgever. De inhoud is erop gericht om de banden met de eigen buurt aan te halen.⁵⁶ Het bevat informatie over arbeidsomstandigheden en de strijd van de arbeiders (tram- en spoorwegpersoneel, mijnwerkers...), aanklachten tegen de oorlog in Korea en tegen de buitensporige duur van de militaire diensttijd, oproepen voor deelname aan activiteiten van de cel (bijeenkomsten, vergaderingen...). Het tijdschrift had eveneens tot doel de bevolking te informeren over het politieke werk van de communistische afgevaardigden (en in het bijzonder van Théo Dejace) op gemeentelijk en op landelijk niveau.

In 1954 investeerde de cel in apparatuur (een typemachine en een stencilapparaat) en richtte de uitgeverij met de naam *l'Avenir de l'Ouest* op (De Toekomst van het Westen). In 1955 verschenen gestencilde blaadjes, uitgegeven door de comités van de cel onder de titel: *Non à la guerre* en *Maman Renwa*. Er werden trouwens nog meer propagandageschriften (pamfletten en brochures) verspreid of verkocht, waarvan de betekenis voor de protestacties verderop in dit artikel aan de orde komt.

Nog een beproeft scholingsinstrument waren de losse voordrachten en/of discussiebijeenkomsten. Nu eens waren ze speciaal bestemd voor de militanten en dan weer voor een groter publiek van vrienden en sympathisanten. Hier werd informatie verstrekt en propaganda gemaakt over onderwerpen als het Sovjet-model (reisverslagen van militanten over diverse Oost-Europese landen) of het pacifisme. Andere gingen in op meer actuele politieke vraagstukken: het Suez-kanaal, de situatie in Hongarije, de invaliditeitsverzekering (door de vertegenwoordiger van de neutrale mutualiteit *Le Devoir*), de staking tegen de Eenheidswet, het federalisme, en natuurlijk de verkiezingen. Het doel van deze openbare bijeenkomsten was waarschijnlijk om het publiek mondiger te maken en van argumenten te voorzien. Toch leek de opkomst niet groot te zijn geweest: bij de bijeenkomsten gehouden tussen juli en november 1957 waren er in totaal 84 bezoekers; dit is een gemiddelde van 14 per bijeenkomst.⁵⁷ Eind 1954 speelde de cel een actieve rol bij de opening van de *Cercle Est-Ouest*, een lees- en discussiekring waar ook niet-communisten werden toegelaten, met het doel meer bekendheid te geven aan de Sovjet-Unie en haar verworvenheden.

55 'Cellule, mon doux souci', deel 2, p. 3.

56 'Début modeste mais...', *La Motrice*, januari 1952, p. 1.

57 IHOES, Dejace, Cahier Bensberg 3, Aanwezigheidslijsten van vergaderingen, november 1957.

De cel zag er eveneens op toe dat zij tegemoet kwam aan de wensen van een publiek dat zich minder politiek bewust was of er een andere mening op nahield. Mensen die de bijeenkomsten van de cel niet bezochten, trachtte men te bereiken via discussiebijeenkomsten op straat in de woonbuurten en soms in de buurt van ondernemingen (een bij communisten gebruikelijke handelwijze). Zo bereikte men een groter publiek van wel meer dan 300 toehoorders. De cel wilde op die manier meer naar buiten treden, volgens het adagium: ‘Mensen trekken mensen. Men moet zich in de straten laten zien’.⁵⁸ Thema’s die werden aangeroerd waren de verkiezingen, de huisvestingsproblemen in de stadswijk, de pensioenen, de eisen van de arbeiders en de detailhandelaars, het aan de kaak stellen van bezuinigingen, etcetera.

Tot slot rest ons nog de vermelding van een boekhandel en een bibliotheek, zowel vanaf een vaste plek als rondrijdend, waarmee twee actieve leden van de cel Bensberg waren belast, maar de informatie over hun taakuitoefening vertoont zoveel hiaten dat er nauwelijks iets over gezegd kan worden.

2. Protestacties

De protestacties vormden een wezenlijk onderdeel van de activiteiten van de cel en besloegen drie aandachtsgebieden: vrede, sociale eisen, en vraagstukken die betrekking hadden op het dagelijks leven in de stadswijk.

• De strijd voor de vrede

De vrede is een steeds weer terugkerend thema in de aantekenschriften over de cel Bensberg, wat vrij logisch is omdat het één van de voornaamste aandachtsgebieden van de KBP-PCB was sedert het ontstaan van de Koude Oorlog. De vredesbeweging werd in die periode vooral door de communistische militanten gedragen. Zij vormden het grootste deel van de leden van de Union Belge pour la Défense de la Paix (UBDP) en zijn Nederlandstalige tegenhanger (BUVV), beide opgericht in 1948. De communisten vormden eveneens de kern van de pacifistische vrouwen vereniging VVV-RFP, een pluralistische groep vrouwen, afkomstig uit antifascistische gelederen en uit het verzet. Hun voornaamste doelen waren het doorbreken van het isolement van de Sovjet-Unie (door haar te typeren als een vredelievende bondgenoot), het verbod op atoomwapens, verzet tegen het NAVO-lidmaatschap van België en bestrijding van het Amerikaanse imperialisme.

Théo Dejace was al vóór de oorlog een fervent pacifist; van 1936 tot 1937 was hij secretaris van de Luikse afdeling van de Rassemblement Universel pour la Paix. Hij maakte van de strijd voor de vrede één van de drijfveren van de cel ondanks

58 *Ibidem*, AG, 11 mei 1956.

Théo Dejace in Ougrée (ingang van de staalfabriek *Acéries de Cockerill-Ougrée, Rue de l'Acier*) tijdens een referendum, georganiseerd door de UBDP tegen de vestiging van een Duitse militaire basis in België, 1961. Collectie IHOES (Seraing), Fonds René Klutz.

intimidatiepogingen en organisatorische obstakels.⁵⁹ De cel Bensberg kon bij haar vredesactiviteiten rekenen op de waardevolle steun van de vrouwen uit haar RFP-comité - *Maman Renwa*. Zij zocht ook steun bij groepen van oud-verzetsstrijders (*Amicale Résistants des vicinaux de Saint-Gilles, Front de l'Indépendance-Partisans Armés*). Het vredescomité van de cel Bensberg ontwikkelde zich geleidelijk tot het plaatselijk comité van de pacifistische groepen *Liège-Ouest* en *Saint-Nicolas*.

De protestacties van de cel stonden ook op de politieke agenda van de Sovjet-Unie, bijvoorbeeld die tegen de Duitse herbewapening, tegen de Europese Defensie Unie en in samenhang daarmee het plan van de Belgische regering om de militaire dienstduur te verlengen tot 24 maanden. Gewoonlijk kwamen zulke acties neer op het verspreiden van petitie's of het houden van volksraadplegingen in de straten en bij de bedrijven. De lokale inspanningen om mensen bewust te maken en het voeren van concrete acties, bijvoorbeeld voor de oprichting van een gedenksteen ter nagedachtenis aan de verzetsman Jules Deltour, waren bedoeld om de

59 Ibidem, *Cahier Bensberg* 1, 25 juni 1951; *La Motrice* [oktober 1952], p. 1.

‘BUVV-UBDP in het dagelijks leven in de stadswijk’ geaccepteerd te krijgen.⁶⁰ Aan het begin van de jaren 1960 verplaatste de aandacht zich naar de Congolese kwestie, terwijl de activiteiten van de cel geleidelijk verschoven in de richting van een gezamenlijke en pluralistische strijd voor de wereldvrede. Men eiste ontwapening en een verbod om atoomproeven te doen.

- Sociale eisen

Conform de beleidslijnen van de partij ontplooidde de cel Bensberg sociale acties voor arbeiders van de bedrijven in de stadswijk. In feite had men de volgende vier bedrijven op het oog: het tramdepot van de buurtspoorwegen (NMVB-SNCV), de steenkolenmijn *l’Aumônier*, en de werkplaatsen van Jaspar en TAF. De belangensrijd in het tramdepot volgde twee sporen: de eisen op lokaal niveau gingen over salarissen, op nationaal niveau werd geijverd voor verdubbeling van het vakantiegeld. Binnen deze onderneming kon de cel rekenen op de steun van Joseph Manard, een vooraanstaande man uit het communistische verzet ter plaatse.

De cel Bensberg kwam tevens in actie tegen de sluiting van mijnzetels in haar directe omgeving. Zo ook reageerde zij op het nieuws van de mijnramp in Marcinelle door de mijnwerkers van *l’Aumônier* te organiseren in hun strijd om meer veiligheid.

- De slag om de stadswijk

Toen Théo Dejace zich ging toeleggen op zijn kiesdistrict en zijn cel, maakte de partij hem verantwoordelijk voor de gemeentepolitiek; in 1952 werd hij voor de eerste maal gekozen in de gemeenteraad van Luik. Hij bekleedde zijn zetel tot 1976. Hij zette in gang wat hijzelf ‘de slag om de stadswijk’ noemde. Hiervan deed men steeds verslag in *La Motrice*, de eigen krant van de cel, of in de losbladige uitgave van het ‘Comité voor de bescherming van de stadswijken Saint-Gilles, Burenville, Calvaire en Saint-Laurent’, ondertekend door de cel, maar zonder de namen van de leden te vermelden. Sommige eisen getuigden van een duidelijke politieke strekking: zo werd het gebrek aan geld voor onderhoud van de wegen in de stadswijk toegeschreven aan de hoge defensie-uitgaven; voor de bouw van een crèche trotseerde de cel de tegenwerking van een gemeenteraadslid van de Parti Sociale Chrétien – Christelijke Volkspartij, een partij die uit principe gekant was tegen dergelijke voorzieningen. Terwijl de meeste eisen handelden over collectieve voorzieningen (huisvesting, scholen, crèches, straatverlichting), was zo nu en dan ook de private levenssfeer in het geding (gordijnen voor de ramen van de sociale huurwoningen van de woningbouwvereniging *la Maison liégeoise*).

60 CArCoB, BP12, Mededeling aan het Politiek Bureau [Marcel Levaux], 11 juli 1953, p. 37.

Théo Dejace neemt het woord tijdens een meeting op de Place Saint-Lambert in Luik, uit solidariteit met de stakende mijnwerkers van de kolenmijn in Wandre, juni 1960. Collectie IHOES (Seraing), Fonds Théo Dejace.

De uiteenlopende strijdtonelen waarop de cellen opereerden, hadden twee kenmerken gemeenschappelijk: ten eerste samenwerken met niet-communistische werknemers en hun belangenorganisaties, en ten tweede de communisten uit hun isolement halen. Via de vredesbeweging werd de meeste vooruitgang geboekt: de contacten met de socialisten namen geleidelijk toe (in het bijzonder met de Jonge Socialistische Garde – Jeunes Gardes Socialistes, de socialistische coalitie van Saint-Gilles en Burenville, en met het Guilde des Coopératrices), waardoor de vredesacties beter op elkaar afgestemd raakten.⁶¹ Het voorzitterschap van de BUVV-UBDP werd vanaf 1961 aan een socialist toevertrouwd, Marcel Delvigne.⁶² De vakbondsstrijd gaf eveneens aanleiding tot een toenadering tot vooraanstaande socialisten, zoals de Waalse syndicalist Jacques Yerna.

61 Deprez, *L'union belge pour la défense de la paix*, 74.

62 *Ibidem*, 112.

3. Recreatieve activiteiten

Ofschoon het niet eenvoudig is de recreatieve activiteiten van de cel los te koppelen van de politieke acties, valt het eindejaarsfeest duidelijk in de recreatieve sfeer. Na dagen van zorgvuldige voorbereidingen werd het evenement meestal gevierd in de vorm van een feestavond met eten en aansluitend een bal, of ook wel in de vorm van een excursie. In de moeilijke context van de nasleep van de Praagse Lente (1968) werd de feestavond teruggebracht tot een intieme avond in kleine kring, ‘*une soirée en famille*: de onvermoeibare familie van de communisten’. De feestavond bood de gelegenheid de contacten binnen de gelederen aan te halen door bloemen of cadeaus te geven aan jubilarissen of actieve leden van de cel. Bij deze gelegenheid werd een beroep op de Pioniers gedaan, de jeugdafdeling van de partij. Maar de propaganda was ook hier niet ver te zoeken en men nam de kans waar om donateurskaarten te verkopen.⁶³

Conclusie

De geraadpleegde bronnen en literatuur geven geen duidelijke verklaring voor de motieven die een afgevaardigde van de communistische partij ertoe hebben gebracht de ontstaansgeschiedenis van zijn cel in een verhalende vorm te gieten. Desalniettemin werpen zij licht op het belang van de plaatselijke cellen voor het voortbestaan van de Belgische communistische partij, die na de oorlog te kampen kreeg met een terugval van het aantal leden en sympathisanten. Wij hebben meer inzicht gekregen in wat het welslagen van de cel Bensberg betekende voor een communistische volksvertegenwoordiger, die tot tweemaal toe door de partij uit zijn functie werd ontheven.

De KBP-PCB was dermate erop gebrand deel uit te maken van de nationale politiek, dat de achterban de indruk kreeg dat de partij de nationale vlag belangrijker vond dan de rode vlag, met als gevolg dat zij de sympathie verspeelde die zij tijdens de oorlog had verworven. De uitsluiting van de KBP-PCB van regeringsdeelname in 1947 vanwege de Koude Oorlog en de schrijnende verkiezingsnederlaag in 1949 maakten de partij bewust van het probleem dat zij het contact met de massa's was kwijtgeraakt. De arbeidersklasse was een grote onbekende geworden. Dit besef mondde uit in een complete politieke omslag, terug naar de basis. Dat was de achtergrond van de oprichting van de partijcellen, bij voorkeur in de bedrijven maar ook in de stadswijken. De aanpak van Théo Dejace lag derhalve helemaal in de lijn van de partij.

63 IHOES, Dejace, Cahier Bensberg 3, Vergaderingen tussen 9 november 1955 en 16 januari 1956.

Verder speelden vroegere beschuldigingen aan zijn adres nog een rol. Zijn werkwijze kwam mede voort uit de behoefte om zich te rehabiliteren voor zijn (vermeende) gebrek aan voortvarendheid. Hij deed een stap terug om zich helemaal te wijden aan zijn cel waar hij de grondslag legde voor zijn electorale successen. Hij behield zijn mandaat in het parlement tot 1968 en zijn lokaal mandaat tot 1976.

Getuige de geschiedenis van de cel Bensberg had Théo Dejace zijn politieke carrière grotendeels te danken aan zijn familiekring (moeder, schoonvader, peet-tante, echtgenote en dochter) en aan zijn trouwe vrienden, waaronder mensen uit het verzet. Stap voor stap en met uiterste volharding lukte het hem het aantal abonnees van de krant *Le Drapeau Rouge* te verhogen en de cel te versterken met nieuwe leden. Intussen zorgde hij voor een deugdelijke financiering van de activiteiten van de partij. De cel oogstte vooral succes met acties in het kader van de vredesbeweging en protest tegen de Atlantische politiek. Herinneringen aan het verzet en de opofferingen in de oorlog zetten het succes kracht bij. De contacten met de arbeiders van bedrijven binnen de stadswijk werden niet uit het oog verloren, net zo min als de behartiging van primaire materiële belangen van de bewoners. Alhoewel de taakverdeling en het toezicht daarop langs strakke lijnen verliepen, functioneerde de cel als een sociaal platform dat beoogde al haar leden te mobiliseren en op welk vlak dan ook te laten samenwerken, waardoor een plaatselijke communistische cultuur tot bloei kon komen.

Vertaling Ingrid Frints en Willibrord Rutten

Bijlage

« Cellule, mon doux souci.

Bien qu'il ne soit pas toujours possible d'assurer en même temps un travail de base et un travail de direction, Joseph Paquot, député communiste, souffrait littéralement de ne pas voir d'activité de parti dans son quartier.

A quoi bon être député communiste et ne pas être lié d'abord au quartier dans lequel on est venu au monde, pensait-il.

Ce fut plus sensible encore quand il devint secrétaire de sa Fédération. Il conseillait, enseignait, faisait parfois des reproches et, dans son propre quartier, le Parti ne vivait pas.

Sa brave mère, malgré ses 66 ans sonnés et ses membres rhumatisés, donna le signal du départ. Elle se mit à vendre 10 journaux, puis 20 à la fin de chaque semaine dans la rue qu'il habitait et dans les deux rues voisines.

On peut dire que la cellule est son œuvre car le Parti vit déjà là où pénètre sa presse. [...] C'est ainsi que le Parti apparut dans le quartier à la grande colère d'anciens rexistes et d'un mangeur de pain rouge (un fonctionnaire de la social-démocratie) que nos affiches et nos journaux gênaient sur les panneaux et sur les murs.

[...] Nous avons négligé de dire que depuis de longs mois le quartier de la ville dont il est question avait son secrétaire politique désigné par le Comité de la section. Mais ce brave garçon se bornait à faire percevoir quelques cotisations et avait le défaut redoutable de ne pas tenir tous ses engagements. Il n'avait aucun goût pour la propagande ni pour l'action ouvertes, alors que le Parti souffrait précisément d'un manque d'extériorisation. [...]. Il fallait le remplacer.

Joseph Paquot ne pouvait toutefois pas être le secrétaire politique. [...] Deux événements apportèrent une solution provisoire. Joseph Paquot se maria à une jeune ouvrière et le Parti le changea de fonctions. Il sollicita et obtint de réserver une soirée par semaine à du travail dans sa propre cellule. En fait, il consacra bientôt à ce travail passionnant tous les instants de jour et de nuit que lui laissaient ses absorbantes fonctions de parlementaire et de délégué du Comité Central dans une fédération. Cette cellule devint son doux souci et surtout son champ d'expérience permanente. Cela lui permit à la fois de corriger le manque d'esprit pratique qui lui avait été reproché, de proposer aux autres des actions et des moyens tirés de l'expérience et d'être un parlementaire lié à la population et lui rendant compte de son mandat. [...] Il fit aussi décider d'étendre la cellule vers un carrefour plus prolétarien et vers le dépôt du tram qui était la

plus grosse entreprise de la cellule.

[...] L'entreprise est une forteresse autrement difficile à conquérir que le quartier. Et c'est pour cela que le travail à l'entreprise reste si négligé dans le Parti.

[...]»

Bron : IHOES, Fonds Théo Dejae

Lijst van afkortingen

ABVV	Algemeen Belgisch Vakverbond (zie FGTV)
BUVV	Belgische Unie voor de Vrede (zie UBDP)
BVES	Belgisch Verbond van Eenheidssyndicaten (zie CBSU)
BVV	Belgisch vakverbond (zie CGTV)
CBSU	Confédération belge des Syndicats Uniques (zie BVES)
CGTV	Confédération Générale du Travail de Belgique (zie BVV)
CLS	Comités de Luttés Syndicales (zie SSK)
FGTV	Fédération Générale du Travail de Belgique (zie ABVV)
FI	Front de l'Indépendance (zie OF)
KPB	Kommunistische Partij van België
MSU	Mouvement Syndical Unifié
NAVO	Noord-Atlantische Verdragsorganisatie
NMVB	Nationale Maatschappij van Buurtspoorwegen (zie SNCV)
OF	Onafhankelijkheidsfront (zie FI)
PCB	Parti Communiste de Belgique (zie KPB)
RFP	Rassemblement des Femmes pour la Paix (zie VVV)
SNCV	Société Nationale des Chemins de Fer Vicinaux (zie NMVB)
SSK	Syndicale Strijd Komités (zie CLS)
UBDP	Union belge pour la Défense de la Paix (zie BUVV)
VVV	Vrouwenvereniging voor de Vrede (zie RFP)